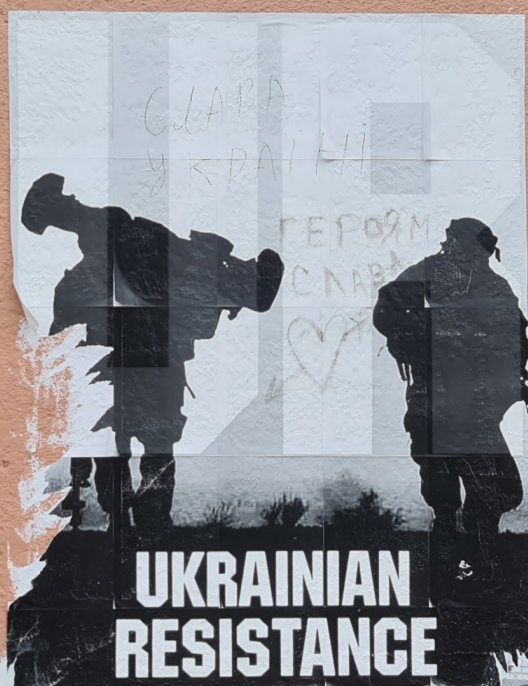

Maxim Fedorov

MINUN UKRAINANI

MINERVA

Maxim Fedorov

MINUN
UKRAINANI

minerva

MINERVA KUSTANNUS

HELSINKI

© Maxim Fedorov ja Minerva Kustannus, 2023
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Kansi: Emilia Mensalo/ Taittopalvelu Yliveto Oy
Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-375-956-5

Painettu EU:ssa, 2023

SISÄLLYS

1. ALKU	5
2. TOISTA KERTAA	
Ukrainalaiset, jotka joutuivat kokemaan sodan toistamiseen	14
3. TOISTEN LEIRISSÄ	
Venäläiset ja valkovenäläiset Ukrainassa sodan aikana	42
4. VAISTON VIISAUS	
Pelko sotaa käyvässä maassa	77
5. KYSYMYSMERKKINÄ KOTIINPALUU	
Ukrainalaiset pakolaiset ja heidän auttajansa	101
6. KEHOSSA JA MIELESSÄ	
Sodan jäljet ukrainalaisissa naisissa	129
7. TÄMÄNKIN PUOLESTA	
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Ukrainan armeijassa	148

8. VÄÄRÄNLAINEN LEUKA	
Kielikysymys Ukrainassa	166
9. KIRJOITUKSIA KELLARISTA	
Huumori auttaa kestäämään sotaa	193
10. LUKU, JOTA EI VIELÄ OLE	
Miten ja milloin sota päättyy?	213

I. ALKU

Toukokuun loppu, vuosi 2022. Päiväjuna Berliinistä puolalaiseen rajakaupunkiin Przemyśliin. Viimeiset puolaa puhuvat matkustajat jäävät Rzeszówissa pois ja vaunuun jää vain ukrainan ja venäjän kielten sekamelska. Kymmeniä nuoria ja keski-ikäisiä naisia lapsineen, harvoja iäkkäämpiä. Kaikki menossa kotiin, Ukrainaan.

Przemyślin aseman laiturilla on liian kapea tällaiselle väkimäärälle. Naisten on työlästä raahata lasten lisäksi suuria matkalaukkuja ja laskeutua portaita alikulkutunneliin. Hissiiä tai liukuportaita ei ole. Sen sijaan on kosolti keltaliivisiä vapaaehtoisia, jotka ohjaavat, auttavat ja neuvovat tätä ihmisvirtaa.

Kuudenkymmenentuhannen asukkaan Przemyśl ilta-yhdeksän jälkeen on jo hiljentynyt. Kävelykadulla on auki muutama juottola ja ravintola, pääaukiolla humisee värivaloilla paranneltu tanssiva suihkulähde, jollaisia on runsaasti pitkin Itä-Eurooppaa. Muuten kaduilla ei liiku ketään.

Toisin on juna-asemalla. Pieni rakennus on täynnä ihmisiä, ja siihen on ahdettu useita palvelupisteitä ukrainalaispakolaisille. Rekisteröintipiste, asumisneuvonta, ruokien ja juomien jakopiste, ”ilmaiskauppa”, josta saa hygieniatarvikkeita, ständi, josta saa puhelinliittymiä. Aseman oveen on teipillä

1. Alku

kiinnitetty lappu, jossa mainostetaan ilmaisia lentomatkoja Puolasta Suomeen Finnairilla. Tarjous on enää muutaman päivän voimassa.

Asemalla kuohuu. Jotkut nousevat Kiovan-junaan, toiset vasta yrittävät ostaa siihen lippua. Ennen kuin pääsee junaan, pitää jonottaa rajatarkastukseen. Puolan puolella passintarkastus on ennen junaan nousemista.

Vapaaehtoiset päivystävät koko ajan jonon vieressä. He jakavat matkaeväitä ja vesipulloja, huutavat välillä tärkeitä ilmoituksia. Yhtäkkiä eräs vapaaehtoinen kysyy, onko Venäjän tai Valko-Venäjän passilla matkustavia, ja jono purskahtaa nauruun. Se kuulostaa makaaberilta, mutta sellaisiakin matkustajia varmasti löytyy.

Nižni Novgorodista kotoisin oleva toimittajakaverini oli amerikkalaisrahoitteisen *Radio Liberty*n palveluksessa Moskovassa. Vuonna 2017 hänen työpaikkansa julistettiin ulkomaiseksi agentiksi. Sen jälkeen kolmessa vuodessa työnteko Venäjällä vaikeutui niin paljon, että koko Moskovan-toimisto siirrettiin Kiovaan. Kaverini löysi hienon paikan Kiovaista, jossa toimittajan työtä voi tehdä ilman sensuuria ja pelkoa vainosta. Jossa ruokakauppojen valikoimaan vaikuttavat markkinat ja kuluttajat eivätkä valtio ja sen vastapakteet. Viikkoja ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan hänet ja hänen kollegansa siirrettiin Yhdysvaltain tiedustelupalvelun suosituksesta Prahaan. Näin hän joutui vaihtamaan tahtomattaan asuinmaataan toisen kerran. Muuttohetkellä hänen oleskelulupansa Ukrainassa oli voimassa vielä puoli vuotta, mutta hänellä ei enää ollut mahdollisuutta matkustaa sinne. Hän menetti kertaheitolla kaksi maata; Venäjälle hänellä ei ole asiaa työnsä ja näkemystensä takia, Ukrainaan kansalaisuutensa vuoksi.

Jono rajatarkastukseen etenee hitaasti. Lapset parkuvat, ihmiset väsyvät. Vieressäni vuoroaan odottaa kolmen hengen kiinalaisseurue, ehkä ainoita ei-ukrainalaisia matkustajia. He ovat asuneet Ukrainassa jo kymmenen vuotta ja palaavat nyt kotiinsa työmatkalta. He sanovat, että Kiovassa on mukavaa olla, jos ei ota huomioon öistä ulkona-liikkumiskieltoa tai ilmahälytyksiä. Heidän optimisminsa ei oikein lohduta. Kiovassa on toukokuun lopussa rauhallista, mutta täysin turvallista siellä ei ole.

Kun katson Przemyslin kiireistä asemaa, kyynel nousee silmään. Nämä ihmiset eivät ole turisteja. He tekevät pitkiä väsyttäviä matkoja, koska heillä on hätä. Mietin ukrainalaisita äitiäni, joka kasvoi Murmanskin alueella ja matkusti joka kesä junalla perheensä kanssa useita vuorokausia Odessan alueelle sukulaistensa luokse.

Muistelen omia lapsuuteni matkoja Pietarista Krimille. Kahdessa päivässä juna ehti kulkea silloin, 1990-luvulla, monen sellaisen ukrainalaiskaupungin kautta, jotka on nyt joko miehitetty tai tuhottu. En ymmärrä, miten tämä kaikki on mahdollista. Ennen jouduttiin reissaamaan junalla, koska lentomatkustaminen oli kallista ja muutenkin alkutekijöissään. Nyt joudutaan matkustamaan raiteilla, koska ilmatilassa on ohjuksia.

”Tervetuloa Puolaan, täällä olette turvassa”, lukee asemalla ukrainalaisia tervehtivässä julisteessa. En voinut kuvitellaakaan, että paikka, jossa vietin lapsuuden kesiä, muuttuisi joskus turvattomaksi siksi, että sitä alkaisi pommittaa maa, jossa vartuin. Järjettömämpää asiaa on vaikeaa keksiä.

Mutta nyt juna kulkee hiljaa kohti Ukrainaa. Ukrainalaiset palaavat koteihinsa, mutta samalla suureen tuntemattomaan. Ja kuin muistutuksena normaalista elämästä

1. Alku

vaunun näytöillä pyöri ukrainalainen piirrossarja, joka kertoo Zaporizžjan kasakoiden jalkapalloseikkailuista Euroopan maissa. Yksi sen jaksoista sijoittuu Suomeen.

Minuakin odottaa tuntematon, tosin erilainen kuin ukrainalaismatkustajia. Edessäni on itse asiassa kahdenlaista uutta: uusi asuinmaa, jossa odottavat uudet ihmiset ja uusi arki sekä uusi työ, johon liittyy minulle uudenlaista julkisuutta. Ammatistani huolimatta en ole luonteeltani sellainen, joka nauttii huomiosta ja kuuluisuudesta. Aiemmin sain tehdä töitä omassa pienessä lokerossa, vähemmistökielisissä uutisissa. Esiintyminen prime time -lähetyksissä tuo mukanaan paljon enemmän tunnettuutta, niin hyvässä kuin pahassa.

Ennen vuotta 2022 mieleenpainuvini tapaus, jolloin minut tunnistettiin, sattui Montenegrossa, Tivatin kaupungin linja-autoasemalla sijaitsevassa supermarketissa. Heviosastolla eräs mies tuijotti minua epäilyttävän tarkasti ja sanoi minulle yhtäkkiä venäjäksi:

– Anteeksi, oletko Maxim? Helsingistä? Seuraan sinun kielipakinoitasi *Yle Novostin* sivuilla.

Kuinka todennäköistä on, että Suomessa venäjän kielellä työskentelevä journalisti tunnistetaan Montenegrossa, ei edes televisiojuonnoista vaan kieltä koskevista teksteistään? No, se on yhtä todennäköistä kuin että joku tunnistaa minut sota-aikana keskellä Kiovaa, mutta niinkin on kerran tapahtunut.

Eräänä kirkkaana syksyisenä päivänä, kun olin menossa Kiovan pääkadulla sijaitsevasta kodistani läheiselle metroasemalle suojaan, sillä ilmahälytys oli juuri annettu, joku huusi nimeni. Mukava virolainen tyyppi esittäytyi minulle

suomeksi, sanoi seuraavansa minun lähetyksiäni ja kertoi tullessaan Ukrainaan kuvaamaan sota-ajan reportaaseja omaan videoblogiinsa.

Seuraava henkilö, jonka kanssa puhuin suomea kasvokkain Kiovassa, oli vierailulle saapunut ulkoministeri Pekka Haavisto. Hänkin sanoi ensimmäiseksi seuranneensa minun Ukrainan-oleskeluni vaiheita.

***

Noin kuukausi ennen toukokuista junamatkaa Puolasta Kiovaan ehdotin *Yleisradion* Maailma-toimitukselle, että voisin lähteä Ukrainaan toimittajaksi. Sodan jälkeen, lisäsin. Sain kuitenkin yllättävän vastaehdotuksen, että menisin Ukrainaan jo nyt. Pitkään asiaa ei tarvinnut jäädä miettimään.

Minua epäilytti ainoastaan se, kuinka äitini reagoisi tähän uutiseen. Hän huolestuu helposti, ja tieto siitä, että hänen ainoa lapsensa lähtee sotaan käyvään maahan, voisi saada hänet tolaltaan. Näin ainakin oletin.

Pimitin tietoa häneltä viimeiseen asti. Soitin hänelle, kun olin jo junassa matkalla kohti Puolan ja Ukrainan rajaa.

– Moi! Olen nyt junassa matkalla kohti Ukrainaa. Muutan Kiovaan tekemään toimittajan hommia Yleisradiolle ainakin joksikin aikaa.

Äiti oli jo tottunut siihen, että minulla ei ole tapana kertoa suuria ja tärkeitä uutisia etukäteen. Silti hänen vastauksensa yllätti täysin.

– Ai, hienoa. Mun kaverilla on Kiovan lähellä asuva sukulaistyttö, joka tekee hienoja isänmaallisia maalauksia. Sun täytyy ehdottomasti tehdä hänestä juttu.

1. Alku

Juttua ei koskaan tullut, mutta äidin reaktio oli unohtumaton. Tajusin, että hänen sisäinen, synnynnäinen ukrainalaisuutensa, joka Venäjällä vietettyjen vuosien aikana oli vaipunut horrostilaan, heräsi, ja hän ymmärsi saavansa minun kauttani kosketuksen kotimaahansa, joka oli joutunut valtavan vääryyden uhriksi.

***

Minun ukrainalaisuuteni on taas asia erikseen. Tiedostin pienestä pitäen, että minulla on ukrainalaiset sukujuuret, mutta en koskaan pitänyt sitä mitenkään erikoisena asiana.

Äitini suku on Bessarabiasta, Ukrainan ja Moldovan rajalta. Kun olin vauva, minua tuuditti isomummoni, joka ei edes osannut venäjää. Mummoni osasi venäjän lisäksi ukrainaa ja romaniana, mutta ei koskaan opettanut minulle niitä. Sen sijaan hänen kotinsa kirjahyllyssä oli ukrainalaisia ja moldovalaisia satuja ja keittiössä aina ukrainalaisia ja moldovalaisia ruokia.

Viimeiset vuodet ennen Neuvostoliiton hajoamista mummo ja vaari asuivat Moldovassa Orhein kaupungissa, jota siihen aikaan kutsuttiin venäjänkielisellä nimellä Orgejev. Kävin heidän luonaan pienenä muutamana kesänä. Me sukuloimme heidän kanssaan kaikissa niissä kaupungeissa, joista sittemmin luin Transnistrian sodan historiikista: Benderissä, Dubäsarissa ja Tiraspolissa.

Sodan takia isovanhempani joutuivat myymään pilkkahinnalla Orhein asuntonsa ja muuttivat Venäjälle, Novgorodin lähelle. He pakenivat Venäjälle sotaa, jota ei olisi ollut

ilman Venäjää. Mutta silloin ei sellaisia asioita mietitty, vaan lähdettiin lähemmäs omia lapsia.

Se, että minusta tuli 1990-luvulla Venäjän kansalainen, oli sattumaa. Isovanhempani ovat kotoisin Ukrainasta ja Moldovasta. Äitini on syntynyt Pohjois-Kazakstanissa, Rudnyin kaupungissa, jonne hänen vanhempansa muuttivat 1950-luvun lopulla raivaamaan uutta viljelysmaata. Isä syntyi latvialaisessa rajakaupungissa Valkassa, kun hänen äitinsä oli töissä opettajana virolaisessa Valgassa.

Jos kohtalo ei olisi tuonut vanhempiani opiskelemaan 1980-luvulla silloiseen Leningradiin, olisin periaatteessa voinut syntyä johonkin näistä maista ja tulla niiden kansalaiseksi – tai Baltian maiden tapauksessa muukalaiseksi. Mutta vuoden 1991 marraskuussa, jolloin olin 6-vuotias, asuin Pietarissa. Moldovassa asuneet isovanhempani muuttivat Venäjälle myöhemmin, joten heistä ei tullut automaattisesti Venäjän kansalaisia vaan he joutuivat anomaan Venäjän passeja erikseen.

Kun vuonna 2014 Venäjä teki edellisen valtavan vääryyden Ukrainaa kohtaan, päässäni vilahti ajatus, että voisin hakea Ukrainan kansalaisuutta sukujuurieni perusteella ja myös vaihtaa isäni sukunimen äidin ukrainalaiseen tyttönimeen tuen osoitukseksi. Mutta silloin olin jo Suomen kansalainen ja tehnyt toimittajan töitä omalla sukunimelläni, joten idea jäi toteuttamatta.

Ukrainaa syytetään joskus siitä, että se on ”tilkkuvaltio”. Alue ei ole ollut historiallisesti yhtenäinen, vaan maa on ikään kuin ommeltu yhteen palasista, joilla on erilaiset tarinat, erilaiset kulttuurit ja erilaiset kielikysymykset.

Olen itsekin jonkinlainen ”tilkkuhenkilö”, enkä näe siinä mitään vikaa. Vartuin Venäjällä, mutta olen koko

1. Alku

aikuisikäni asunut Suomessa. Olen tehnyt töitä ja asunut muutamia kertoja Saksassa sekä viettänyt lukemattomia ajanjaksoja Espanjassa ja Itävallassa. Tunnen itseni enemmän eurooppalaiseksi kuin venäläiseksi, suomalaiseksi tai joksikin muuksi.

***

Pandemian aikana tein freelance-töitä *Yle Novostille* Helsingissä ja Saksan yleisradion ulkomaanpalvelu *Deutsche Wellelle* Moskovassa. Pääsin seuraamaan läheltä, mitä ulkomaankirjeenvaihtajan työ tarkoittaa ja mitä se pitää sisälleen, varsinkin sellaisessa haastavassa ympäristössä kuin Venäjä.

Vuoden 2021 lopulla hain Yleisradion Moskovan-kirjeenvaihtajaksi. Pitkän prosessin jälkeen päädyttiin siihen, että voisin olla avustajana Venäjällä eli käytännössä toisena toimittajana. Akkreditointi minulla oli jo *Deutsche Wellen* puolelta.

Mutta sitten tapahtumien vyöry alkoi kiihtyä. Helmikuussa 2022, vain kolme viikkoa ennen hyökkäystä Ukrainaun, Venäjä päätti sulkea *DW:n* Moskovan-toimiston vastauksena *Russia Todayn* ongelmiin Saksassa. Kaikki akkreditoinnit mitätöitiin ja vedettiin pois, ja työntekijöille annettiin muutama päivä aikaa tilojen tyhjentämiseen, sillä toimisto oli Venäjän ulkoministeriölle kuuluvassa rakennuksessa.

Kun tämä luku elämäni kirjassa suljettiin, päätin lähteä muutamaksi päiväksi hiihtolomalle Sotšiin. Sieltä minut tavoitti ensin uutinen siitä, että Venäjä tunnustaa Donbasin niin kutsuttujen kansantasavaltojen itsenäisyyden, ja

hetkeä myöhemmin siitä, että Venäjä hyökkäsi täydellä voimalla Ukrainaan.

Sitä tunteiden kirjoa, joka silloin oli sisälläni, on vaikeaa kuvailla. Ihmetyksestä ja huolesta vihaan ja itseinhoon. Pysyin pinnalla lähinnä sen ansiosta, että tein *Ylelle* hetki hetkeltä -seurantaa venäjän kielellä.

Juutuin pariiksi päiväksi Sotšiin, koska Etelä-Venäjän kaikki lentokentät suljettiin sodan vuoksi. Sain kavereiltani Euroopasta lukuisia viestejä, jossa kysyttiin kuulumisiani ja vointiani. Ihmettelin, miksi he kysyivät sellaista minulta, sillä enhän minä ollut Ukrainassa tulituksen alla. Mutta tilanne kehittyi niin nopeasti, että he olivat huolissaan, pääsenkö enää pois Venäjältä.

Siitä tulikin aikamoinen haaste. Sotšin lentoasema avattiin taas ja pääsin lentämään sieltä Moskovaan. Normaalisti kaksituntinen lento venyi sillä kertaa yli nelituntiseksi, koska lento kulki Kazakstanin kautta. Moskovasta en voinut enää lentää Eurooppaan, koska EU ja Venäjä sulki toisiltaan ilmatilansa.

Ostin junalipun Pietariin ja menin äidin luokse. Hän oli erittäin huolestunut ja halusi, että minä lähden pois Venäjältä mitä pikimmiten. Hän ajoi minut Ivangorodiin, Venäjän ja Viron rajalle. Se oli enää harvoja paikkoja, joiden kautta pääsi kulkemaan Euroopan ja Venäjän välillä.

Ennen kuin menin rajatarkastukseen, äiti halasi minua itkien. Hän ei tiennyt, milloin näkisimme uudestaan.

– Sä itket niin kuin mä olisin lähdössä sotaan, sanoin hänelle.

Kumpikaan meistä ei tiennyt, kuinka enteellisiä sanat olivatkaan.

2. TOISTA KERTAA

Ukrainalaiset, jotka joutuivat kokemaan sodan toistamiseen

Kun olin menossa sotaan käyvään Ukrainaan, olin varma kahdesta asiasta. Siitä, että Suomen passissani komeileva syntymäpaikkakunta Leningrad herättäisi kysymyksiä rajalla ja siitä, että loppujen lopuksi siitä ei tulisi estettä maahantulolle.

Kuinka monta Ukrainan kansalaista on syntynyt nykyisen Venäjän alueella? Varmasti miljoonia. Eihän syntymäpaikkakunta, johon ei voi millään tavalla vaikuttaa itse, voi olla häpeäleima koko elämän ajaksi, ajattelin.

Ennustukseni pitivät paikkansa. Rajalla kysyttiin syntymäkaupunkini takia kaikenlaista, jopa sitä, kuinka edustamani media suhtautuu Ukrainan sotaan, mutta lopulta passiini lätkäistiin leima ja toivotettiin hyvää matkanjatkoa.

Paikka, jossa äitini valitsi päästää minut tähän maailmaan, kiinnosti kyllä jatkossakin. Sotatilassa olevassa Ukrainassa on paljon tarkastuspisteitä maanteilla niin hallinnollisten alueiden rajoilla kuin kaupunkien sisääntuloväylilläkin. Sodan alussa niitä oli huomattavasti enemmän, ja kesällä näin vanhoja, miehittämättömiä pisteitä siellä täällä.

Tarkastuspisteiden tarkoituksena on paljastaa venäläisten sabotointiryhmät ja yksittäiset tekijät. Pisteillä tarkastetaan ajoneuvo ja matkustajien henkilöllisyystodistukset ja esitetään lisäkysymyksiä esimerkiksi reitistä, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Tarkastukset eivät sinänsä ole erikokoisia, eikä minulle ole kertaakaan jäänyt paha mieli sen takia, että punaisena hohtava Leningrad herättää epäilyksiä. Sota-aikana vain voidaan epäillä lähes jokaista.

Mutta missään vaiheessa en voinut aavistaa, että minun tilanteeni olisi helppo monien ukrainalaisten tilanteisiin verrattuna. Tässä teoksessa annan äänen ukrainalaisten erilaisille tarinoille sodan keskellä. Ensimmäinen, joiden kokemuksia pääsemme seuraamaan, on Oleksii.

Kiovalaistunut Oleksii on kuin punainen vaate ukrainalaisille poliiseille ja sotilaille: hän on syntynyt Venäjällä, osoite on rekisteröity Luhanskiin ja kaiken kukkuraksi hän ajaa autolla, jossa on Luhanskin alueeseen viittaavat BB-alkuiset rekisterikilvet.

Helmikuun 24. päivän jälkeen, kun joka puolelle Kiovaa nousi armeijan ja alueellisen puolustuksen tarkastuspisteitä, joiden tarkoituksena oli seuloa ihmisvirrasta venäläisiä sabotöörejä, Oleksiista tuli niiden ”kanta-asiakas”. Heti kun sotilaat näkivät Oleksiin BB-rekkarit, pystyyn nousi käsi, joka ohjasi hänet tarkastukseen. Tarkastuksesta tuli äkkiä laajempi, kun Oleksiin syntymäpaikka selvisi. Hän oli tarkastettavana kymmeniä, ellei satoja kertoja, kerran jopa kahdesti viidensadan metrin matkalla.

Sotilaiden tehtävänä on epäillä kaikkia vihollisiksi tai pettureiksi. Venäläisagenttien löytämiseksi ukrainalaiset käyttivät aluksi vanhaa tuttua konstia nimeltä šibbolet.

Tämä Raamatusta peräisin oleva termi tarkoittaa sanaa tai sanontaa, joka jakaa sen lausujat tunnistettavasti omiin ja ulkopuolisiin.

Historian ehkä tunnetuin šibbolet on Amerikan englannissa jotain ainutlaatuista tarkoittava sana lollapalooza. Toisen maailmansodan aikana yhdysvaltalaiset sotilaat tunnistivat sen avulla japanilaiset vakoojat, sillä japanilaiset eivät osaa lausua l-äännettä, vaan lausuvat sen yleensä ärränä.

Samaan aikaan suomalaisilla oli oma šibbolet venäläisten paljastamiseksi. Vokaalien y, ä ja ö lausuminen tuottaa venäläisille vaikeuksia, joten koodisanana käytettiin *höryjyrää*. Sisällissodan aikana venäläiset tunnistettiin yksisanan avulla, sillä venäjän kielessä ei ole yksinään esiintyvää y-äännettä. Sitä edeltää aina joko liudentunut konsonantti tai j-äänne, joten suomea taitamattomat venäläiset ääntävät numeron *jyksi* tai *juksi*.

Ukrainalaisten venäläisiä vastaan useimmiten käytämä šibbolet on *paljanytsja*. Kielten läheisyydestä huolimatta venäjänkielisten on ilman harjoittelua miltei mahdotonta lausua oikein ukrainalainen ällä ja ts-äänne liudentuneena, joten Ukrainassa kielitaidottomuus huomataan heti. Muina vastaavina šibboletteina toimivat esimerkiksi sanat *nisenitnytsja* eli hölynpöly tai *Ukrzaliznytsja* eli Ukrainan rautatiet.

Itse opin sanan *paljanytsja* jo pienenä mummolta, mutta minulle se merkitsee eri asiaa kuin Ukrainassa. Ukrainalaisille *paljanytsja* on hiivataikinasta tehty suuri, vaalea pyöreä leipä. Mummolle *paljanytsja* oli jotain täysin muuta. Se oli filotaikinana tapaisesta taikinasta leivottu täytetty käärepiirakka. Taikinassa oli jauhoja, kananmunia ja kasviöljyä,

mutta ei hiivaa, ja täytevaihtoehtoja oli useita. Useimmiten täytteeksi tuli hienonhienoiksi tikuiksi pilkottuja perunoita ja sipulia, kakkossijalla oli tilli-kevätsipuli-sekoitus. Joskus täytteenä oli jotain makeaa, esimerkiksi isoäidin itse tekemää porkkana- tai kurpitsahilloa, mutta henkilökohtaisesti en tykännyt makeista versioista.

Moldovasta kotoisin oleva mummoni kutsui näitä rullia joskus paljanytsoiksi ja joskus vertutoiksi, joten lapsena pidin niitä synonyymeina. Vasta myöhemmin opin, että nämä strudelintapaiset tortut kuuluvat moldovalaisen keittiön ytimeen ja ovat oikealta nimeltään joko *vertuta* tai *învârtită*. Ne tunnetaan laajasti myös Kaakkois-Ukrainassa, Moldovan rajan lähellä olevilla alueilla. Ilmeisesti mummon nuoruudessa paljanytsoiksi kutsuttiin siellä mitä tahansa leivonnaista, ei pelkästään perinteistä ukrainalaista vaaleaa leipää.

Jatkuvat tarkastukset uuvuttivat Oleksiita, mutta hän läpäisi kaikki paljanytsja-testit. Jossain vaiheessa hän huomasi, että koodisana oli vaihtunut tarkastuskysymykseksi. Kun sotilaat olivat huomanneet, että paljanytsja-sanan lausuminen ei paljastakaan enää sabotöörejä, he alkoivat kysyä seuraavaa: Mitä presidentti Volodymyr Zelenskyi lupasi ukrainalaisille tehosterokotuksen ottamisesta? Henkilö, joka ei asunut Ukrainassa pandemian aikaan tai ei lukenut tarkkaan uutisia Ukrainasta, tuskin tietää, että Zelenskyi lupasi maksaa jokaiselle tehosterokotteen ottaneelle tuhat hryvniaa eli kolmisenkymmentä euroa.

Sen jälkeen, kun venäläisjoukot olivat poistuneet Kiovan ympäriltä, monet tarkastuspisteet suljettiin. Niitä jäi lähinnä kaupungin rajoille, mutta nekin muuttuivat

2. Toista kertaa

rutiinitarkastuksiksi. Oleksiin BB-kilvet herättävät silti yhä sotilaiden mielenkiinnon.

***

Oleksiin passissa ystäväni nimi on Oleksii, mutta minulle hän on venäläisittäin Aleksei. Hän on kotoisin Venäjän Volgogradista, asui pitkään Luhanskin alueella, jossa puhutaan lähinnä venäjää, ja käyttää Kiovoassakin arkielämässä pääosin venäjän kieltä. Sen vuoksi kutsun häntä tästä eteenpäin Alekseiksi.

Minulla ja Alekseilla on samankaltainen tausta. Vietimme molemmat lapsuusvuosia Venäjällä ja molemmat olemme puoliverisiä. Erona on se, että Aleksein isä on ukrainalainen, siksi hän sai ukrainalaisen sukunimen Evdokymenko, ja minä olen perinyt venäläisen isäni sukunimen. Jos minun sukunimeni olisi tullut äidin puolelta, olisin joko Grigurko tai Gulpa (ukrainalaisittain Hryhurko tai Hulpa).

Aleksein isä syntyi ja kasvoi Luhanskin alueella, Tšervonopopivkan kylässä. Kylä sijaitsee muutaman kymmenen kilometrin päässä niistä paikkakunnista, jotka mainittiin sotaautissähkeissä vuonna 2022: Severodonetsk ja Lysytsansk, Izjum, Svatove, Lyman, Soledar ja Bahmut. Aleksein isä pääsi opiskelemaan kemiaa lähimmän kaupungin, Rubižnen, ammattiopistoon, jossa samaa alaa opiskelivat myös kaikki hänen sisaruksensa.

Valmistumisen jälkeen tapahtui se, minkä takia Venäjä ja Ukraina ovat niin tiukasti sidoksissa toisiinsa henkilökohtaisella tasolla. Ilmiön nimi on työdistributio. Neuvostoliitossa toisen asteen opiskelijat eivät hakeneet itsenäisesti

töitä, vaan heidät lähetettiin tai määrättiin johonkin alan työpaikkaan, jossa tarvittiin kyseisen alan ammattilaista. Niin sanotun nuoren asiantuntijan piti työskennellä hänelle annetussa työpaikassa vähintään kolme vuotta ennen kuin hän sai vaihtaa työpaikkaa vapaasti. Opiskelualasta riippuen työpaikka on voinut suttua sijaitsemaan aivan toisella puolella pinta-alaltaan maailman suurinta valtiota. Paljon ammattilaisia tarvittiin esimerkiksi Siperiassa ja pohjoisilla alueilla, missä oli nopeasti kehittyvää kaivostoimintaa.

Juuri pohjoiseen lähetettiin monet Rubižnen ammattiopistosta valmistuneet nuoret, pääosin Hanti-Mansian öljy- ja kaasuteollisuuskaupunkeihin Nižnevartovskiin ja Megioniin. Alekseinen äiti ja setä määrättiin töihin Megioniin, minne he lopulta asettuivat asumaan. Mutta isä oli poikkeus; hän sai töitä autorengastehtaalta Volgogradin vieressä sijaitsevasta Volžskin kaupungista.

Tehtaalla Alekseinen isä tutustui Alekseinen äitiin, joka oli kotoisin Volgogradista ja opiskeli siellä niin ikään kemiaa ammattiopistossa. Pian he perustivat perheen ja saivat oman asunnon Volžskista. Vuonna 1982 syntyi tytär Katja ja puolitoista vuotta myöhemmin Aleksei.

Kun Neuvostoliitto hajosi, perhe asui Venäjällä, joten he kaikki saivat Venäjän kansalaisuuden. Vuonna 1995, kun lapset olivat 12 ja 14 vuotta vanhoja, vanhemmat ilmoittivat yllättäen, että kahden viikon päästä koko perhe muuttaa Ukrainaan. Lasten mielipidettä muuttopäätöksestä ei kysytty eikä sille annettu perusteluja, vaan asia tuli esiin ilmoitusluontoisesti.

Pian muuton jälkeen isä haki itselleen ja lapsilleen Ukrainan kansalaisuutta. Hakemus meni läpi erittäin nopeasti,

2. Toista kertaa

koska isä on Ukrainassa syntynyt entinen ukrainalainen. Äidille yritettiin myös hakea passia, mutta hänen tapauksensa oli monimutkaisempi ja byrokraattisempi, joten vanhemmat päättivät tyytyä pysyvään oleskelulupaan.

Ennen muuttoa perhe oli kyllä vierailut Ukrainassa, mutta ei kovin usein. Sen sijaan Alekseis isän sisar ja veli kävivät Luhanskin alueella aina kesäisin ja pysähtyivät Volžskissa matkalla mummolaan. Heillä oli pohjoisessa korkeat palkat ja pitkät lomat, joten he pystyivät lähtemään Ukrainaan kolmeksi kuukaudeksi.

Minun ukrainalaisen sukuhaarani tapaus on hyvin samankaltainen. 1960-luvulla neuvostojohto sääti tuntuvat lisät niille, jotka tekivät töitä pohjoisilla alueilla, varsinkin napapiirin pohjoispuolella. Aluksi lisät olivat 50–80 prosenttia peruspalkasta, mutta vuosien varrella lisät vastasivat jopa kahta palkkaa. Myöhemmin pohjoiseen muuttajalle alettiin maksaa puolet yhden kuukauden palkasta muuttoavustuksena ja eläkeikää laskettiin viidellä vuodella.

Sen piti motivoida neuvostokansalaisia lähtemään töihin ankaraan ilmastoon. Ja usein se toimi; etelässä kasvaneet isovanhempani päättivät 1960-luvulla lähteä kahden pienen tyttärensä kanssa Murmanskin alueen Apatiittiin, kaupunkiin, joka perustettiin vasta vuonna 1951. Vaari oli töissä Apatitstroj-nimisellä teollisuuslaitoksella, joka rakennutti sekä jalostustehtaita että kaupunki-infrastruktuuria. Mummo oli samalla laitoksella töissä, teräsbetonitehtaan laboratoriossa.

Äitini ja tätini kasvoivat todella kauniissa ympäristössä kaupungin teollisesta luonteesta huolimatta. Kaupungin toisella puolella näkyivät Hiipinätunturit, toisella puolella

Ukrainalaisten taistelu olemassaolonsa puolesta toimittajan silmin

”Minun on vaikea kuvata sitä tunteiden kirjoa, joka sisälläni velloi, kun Venäjä hyökkäsi täydellä voimalla Ukrainaan: järkytystä, huolta, vihaa, itseinhoa”, toimittaja Maxim Fedorov kuvaa kirjassaan. ”Äitini on ukrainalainen, isä venäläinen.”

Toukokuussa 2022 Fedorov lähti Kiovaan Ylen pysyväksi toimittajaksi. Siitä lähtien hän on seurannut ukrainalaisten sota-ajan elämää lähietäisyydeltä. Ja nähnyt ukrainalaisten pelottomuuden ja lannistumattomuuden.

Jokaisella ukrainalaisella on sodasta omanlaisensa tarina. Osa niistä on koottu tähän kirjaan.

Ukrainassa vietetty aika on ollut Maxim Fedoroville myös omien juurien etsimistä tilanteessa, jossa kaksi identiteetin puolta on joutunut repivän sodan keskelle.

”Ukrainassa sotaan tottuu väkisinikin, ilmahälytyksiin, sähkökatkoihin ja räjähdyksiin. Olen kirjoittanut monia osia tästäkin kirjasta joko räjähdysten jylän saattelmana tai väestönsuojassa. Mutta vaikka sodan kauhuihin tottuu, yhdestä pelosta ei pääse eroon. Pelosta, jota tuntee muiden puolesta.” – Maxim Fedorov, Kiova

Maxim Fedorov aloitti työskentelyn Ylellä vuonna 2013 venäjänkielisten uutisten toimittajana. Venäjän hyökättyä Ukrainaan hän muutti Kiovaan Ylen ulkomaankirjeenvaihtajaksi. Fedorov on syntynyt ja kasvanut Pietarissa, mutta lapsuuskesiään hän vietti Etelä-Ukrainassa äitinsä suvun luona. Fedorov on valmistunut Helsingin yliopistosta suomen kielen ja kulttuurin maisteriksi.

32.5

Kansi Emilia Mensalo/
Taittopalvelu Yliveto Oy
Kannen kuva: Maxim Fedorov
www.minervakustannus.fi

minerva

ISBN 978-952-375-956-5

9 789523 759565